

ЄВХАРИСТІЙНА ЄДНІСТЬ І ПОМІСНИЙ УСТРІЙ ДАВНЬОЇ ЦЕРКВИ

EUCHARIST UNITY AND LOCAL ORGANIZATION OF THE ANCIENT CHURCH

Церква Христова від свого за-
снування звершує таїнство Пре-
святої Євхаристії і невіддільна від
нього. Живучи в євхаристійно-
му спілкуванні, Церква Христова
зростала, з'являлися нові поміс-
ні Церкви, вдосконалювалися її
устрій та структура. Сьогодні у
зв'язку з прецедентами розірвання
євхаристійного спілкування окре-
мими помісними Церквами ця
тема набула особливої актуальності.
Виникає запитання: чи може
служувати процес зростання Тіла
Христового (утворення помісних
Церков) приводом для розірвання
євхаристійного єдності і що про
це нам каже Священне Передання
та досвід Церкви. Сьогодні дуже
важливо добре розуміти значення
євхаристійного спілкування й бе-
регти євхаристійну єдність як за-
поруку єдності Церкви; це також
дозволяє краще осмислити між-
церковні відносини у Вселенському
Православ'ї.

Питання євхаристійної єдності
в давній Церкві, а також в її поміс-

*У статті порушено питання
євхаристійної єдності та
помісного устрою, які є
фундаментом існування
Церкви Христової. Ці дві
складові у всій повноті
виражають, яким важливим
для християнина було
євхаристійне спілкування.
Помісний устрій давньої
Церкви був не тільки
управлінським фактором,
але й реальним прикладом
виконання заповіді Спасителя
та апостольських настанов.
Проаналізовано тернистий
шлях, що його прокладали
перші християни в
урбаністичному середовищі
серед юдеїв, римлян, греків та
ін. народів, аби розбудувати
та зміцнити Церкву Христову.
Щоб для кожної людини,
у якому б краю вона не
перебувала, було доступне
євхаристійне єднання та
правдиве вчення, яке заповів
Ісус Христос.*

Ключові слова: Христос,
давня Церква, Євхаристія,
спілкування, помісність, собор,
античність, апостол, народ.

* Аспірант Київської православної богословської академії.

** Post-graduate student of Kyiv Orthodox Theological Academy.

ності висвітлені в працях прот. Миколи Афанасьєва архієп. Йоана Зізіуласа, архим. Кирила Говоруна, Джона Фокса, прот. Сергія Колота та ін.

Метою статті є розкрити співвідношення євхаристійної єдності та помісності в давній Церкві. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі завдання:

- розкрити поняття євхаристійної єдності;
- висвітлити специфіку євхаристійного спілкування давніх помісних Церков;
- проаналізувати вплив управлінсько-державних, єретичних та церковно-адміністративних факторів на євхаристійне єднання давніх Церков.

Господь наш Ісус Христос на Таємній Вечері встановив таїнство Пресвятої Євхаристії: «Взявши хліб і воздавши хвалу, розломив і подав їм, кажучи: це є Тіло Моє, що за вас віддається; це чиніть на спомин про Мене. Також і чашу після вечері, кажучи: ця чаша – Новий Завіт у Моїй Крові, що за вас проливається» (Лк. 22:19–20). Отже євхаристійна єдність – це постійне співпричасття таїнства Євхаристії, встановлене Ісусом Христом. У книзі Діянь святих апостолів сказано, що в день П'ятидесятниці, коли на апостолів зійшов Дух Святий, вони почали розбудовувати Церкву Христову. Апостоли Христові, отримавши дар говорити різними мовами, пішли проповідувати до різних народів, які увірували та утворили кожен на своїй рідній землі поміс-

The article raises the issue of eucharistic unity and local organization, which are a fundamental component of the existence of the Church of Christ. These two components fully express how important Eucharistic communication was for a Christian. The local organization of the ancient Church was not only an administrative factor, but also a real example of the fulfillment of apostolic instructions. The thorny path paved by the first Christians in an urban environment among Jews, Romans and Greeks in order to develop and strengthen the Church is highlighted, so that every person, regardless of the region in which he was located, would have access to Eucharistic unity and the true teaching that Jesus Christ commanded for salvation as a Jew. Greek and Roman. The concept of Eucharistic unity in the Ancient Church, as well as in its locality, is expressed to a certain extent in the writings of Eusebius of Caesarea, Cyril of Jerusalem, Archbishop. Kyryla Govorun, prot. Serhiy Kolot, prot. Mykhaila Lesyuk, prot. Yaroslav Romanchuk, John Fox and others. In order to more widely reveal the derived bases of the issues of the Eucharist and locality in the Ancient Church, the goal was set to highlight the derived sources of the formation of the postulates of the local system expressed through Eucharistic unity at the same time, in simplicity and in deep respect for the commandment of Christ, which He commanded at the last supper. In the book of the Acts of the Holy Apostles, it is said that on the day of Pentecost,

ні Церкви (Діян. 4:2, Діян. 11:18). Екклесія як зібрання віруючих на місцях почала збільшуватись після того, як учні христові зміцнювали її проповіддю знаменнями та чудесами (Діян. 16:4–5). Вступ до екклесії відбувався через святе Хрещення – таїнство, яке встановив і заповів звершувати своїм учням Христос (Мф. 28:19). Віруючі місцевої Церкви, які були охрещені, збиралися на спільну трапезу – Євхаристію, що слугувала реалізацією єднання християнської спільноти. Тут відбувалося євхаристійне спілкування як актуалізація єднання з Христом і одне з одним в тілі Христовому. Єднання християнської спільноти розвинулося так, що вірні навіть власне майно вважали спільним. Таким чином, виникла потреба в церковному управлінні. Апостоли обрали собі сім помічників – дияконів (Діян. 3:3–6), які стали священнодіяти. Зі зростанням християнської спільноти на місцях і збільшенням громад (парафій) з'явилися пресвітери, які допомагали в церковному управлінні й приносили або звершували Євхаристію для віддалених громад. У книзі Діянь святих апостолів указано, що після першої проповіді апостола Петра та охрещення трьох тисяч осіб «вони ж постійно перебували в ученні апостолів і в єднанні та переломленні хліба» (Діян. 2:42) та «щодня однодушно перебували у храмі і, переломлюючи по домах хліб, приймали їжу в радості та простоті серця» (Діян. 2:46). Давня Церква таким чином перебувала в євхаристійному спілкуванні. Євхаристія поєднувала та зрівнювала всіх – вільних і рабів, багатих і бідних. Усі члени Церкви – рівні та вільні у Христі, усі – діти Божі. З апостольських послань ми бачимо, що деякі апостоли відвідували Церкви, розташовані як у віддалених, так і в центральних провінціях Римської імперії. Особливо в посланнях апостола народів Павла є багато згадок про його відвідини різноманітних громад. Отже, на практиці євхаристійне спілкування між місцевими Церквами здійснювалось завдяки візитаціям святих апостолів. Відбувалося євхаристійне спілкування і в період гонінь [Фокс Дж., 2021, с. 11]. Цьому сприяли візитації мандрівних апостолів, а також активне переміщення християн у зв'язку з небезпекою ув'язнення.

when the Holy Spirit descended on the apostles, they began to build the Church of Christ. The apostles of Christ, having received the gift of speaking in different languages, went to preach to different peoples, who believed and formed local churches each in their native land. The church, as a gathering of believers in places, began to increase after the disciples of Christ strengthened it by preaching signs and wonders.

Key words: Christ, Ancient Church, Eucharist, locality, cathedral, antiquity, apostle, people.

Християнський письменник III–IV ст. єпископ Евсевій Кесарійський згадує про послання Климента від імені Римської Церкви до Церкви Коринфської. Вочевидь, туди прибули єпископи з Риму для врегулювання розбрату, а значить, вони могли брати участь у Євхаристії, адже в давнину такі візити тривали досить довго, про що свідчить благочестивий християнин Егезипп [Евсевій Кесарійський, 2013, с. 106]. Як бачимо, члени давньої Церкви, незважаючи на відстань, переслідування, конфлікти та інші обставини, відвідували одне одного та перебували в «переломленні Тіла» і «споживанні Крові» Ісуса Христа.

У II ст. Церква Христова практикувала особливий звичай євхаристійного спілкування між помісними Церквами: предстоятелі місцевих Церков пересилали один одному Святі Дари Тіла і Крові Господніх – Божественну Євхаристію. Про це свідчать постанови Лаодикійського собору (170 р.), який у зв'язку з гоніннями римського імператора Марка Аврелія заборонив 14 канонам навіть у свято Пасхи посилати святе причастя в інші Церкви. Але після припинення гонінь ця практика відновила. Про це свідчить те, що на початку V ст. єпископ Павло Ноланський писав блаженному Августину, щоб той прийняв хліб, який йому послали на знак єдності [Альмов].

Важливою передумовою перебування в євхаристійному спілкуванні є єдність у вірі, розуміння догматів та вчення Ісуса Христа, спільне дотримання заповітів Спасителя і Його святих апостолів, а також спільне звершення Євхаристії в Церкві, в чому реалізується властивість кафоличності Церкви («καθολόν» з двнгр. буквально «по всьому цілому»). В інтерпретації Кирила Єрусалимського значення кафоличності полягає в тому, що Церква є вселенською, тобто Церква називається кафоличною (соборною), тому що перебуває по всьому світу. Усюди і в повноті вона несе вчення Христове, яке повинні знати всі люди, вчення про речі видимі та невидимі, небесні й земні. Увесь рід людський повинен прийти до істинної віри – від начальників до підлеглих, від учених до простих людей – адже вона повсюдно лікує та зцілює від усяких гріхів, вчинених душею і тілом і має в собі всяку досконалість, виражену в ділах, словах і духовних даруваннях [Кирил Єрусалимський, свят., 2012, с. 254]. Таким чином, кафоличність означає, по-перше, цілісність і непошкодженість збереженої Церквою істини, а по-друге, повноту благодатних дарів, якою володіє Церква, причому ця цілісність і повнота стосується як усієї Церкви загалом, так і кожної місцевої Церкви зокрема. Один із найвідомі-

міших сучасних православних богословів та фахівців у галузі євхаристійного спілкування митр. Йоанн Зізіулас убачає тут певний термінологічний парадокс. На його думку, євхаристійна спільнота перших століть, з одного боку, вносить надзвичайно вагомий внесок у формування Кафолічної Церкви, а з іншого – така спільнота веде до протилежності значень терміна «сорборність» (грец. Καθολικότης), застосовуючи його як до сфери помісного, так і до сфери вселенського. Проте він водночас стверджує: «Це стало можливим унаслідок причин, закорінених у самій природі й структурі євхаристійної спільноти» [митр. Іоан Зізіулас, с. 156]. Іншим словом, кафолічність (соборність) Церкви полягає в тому, що кожна людина в будь-якому місці, в будь-який час, незалежно від її індивідуальних особливостей та зовнішніх умов, може отримати в Церкві все необхідне для спасіння. Також із цього приводу свщмч. Ігнатій Антіохійський (Богоносець) зауважує, що аби християни Філадельфійської Церкви віддалялися від тих, хто віддаляється від єдності з Церквою. Далі він говорить про одну Євхаристію: «Отже, старайтеся мати тільки одну Євхаристію. Тому що одне тіло Господа нашого Ісуса Христа і одна чаша в єднанні Крові Його» [Ігнатій Богоносець, 2010, с. 99].

Розуміння та усвідомлення помісної Церкви в православній традиції полягає в ототожненні місцевої Церкви з місцевою євхаристійною спільнотою. Православна еклезіологія базується на тій істині, що всюди, де є Євхаристія, є й Церква в усій своїй повноті як Тіло Христове. Поняття помісної Церкви виникає з того факту, що Євхаристія звершується у визначеному місці і через свою кафолічність поєднує в собі всіх членів Церкви, що перебувають в даній місцевості. Згідно з кафолічною властивістю Євхаристії, кожне євхаристійне зібрання включає всіх членів Церкви певного місця, незалежно від їхнього віку, професії, статі, раси, мови та ін. У територіальному плані це означає, що євхаристійне зібрання та, відповідно, місце де воно проводиться, – це завжди громада якогось міста (наприклад, Церква у Фесалоніках, у Коринфі тощо).

Давня Церква охоплює два аспекти, жоден із яких не можна розглядати окремо один від одного. Перший аспект – це спільноти в певному місці, тобто ототожнення з помісністю, другий – церковність. Якщо розглянути це питання в перспективі євхаристійної еклезіології, то ми дійдемо висновку, що давня Церква є помісною, адже подія Христового Спасіння закорінюється в конкретній місцевій громаді з усіма її при-

родними, соціальними й культурними особливостями, які складають її побут і життя.

Прот. М. Афанасьєв зауважує, що в апостольську добу в один і той самий час у певному місті могло відбуватись по декілька євхаристійних зібрань. Треба тоді визнати, що спочатку місцева Церква в окремих випадках (наприклад, великі міста: Рим, Олескандрія, Антіохія) могла мати кілька євхаристійних зібрань. Проте пізніше під омофором одного єпископа встановлюється одне євхаристійне зібрання, яке, у свою чергу, хоч і дробиться на певну кількість парафіяльних євхаристійних зібрань, але водночас продовжує залишатися одним євхаристійним зібранням через єднання в єпископі. На думку прот. М. Афанасьєва, «парадокс такого розвитку церковного устрою полягає в тому, що місцева Церква приходиться до одного євхаристійного зібрання, тоді як кількісний склад таких місцевих церков постійно збільшується» [Афанасьєв, 2011, с. 22]. Але загалом у давній Церкві лише єпископ місцевої Церкви в одному поселенні мав право здійснювати євхаристійні зібрання, оскільки апостоли, засновуючи в порівняно невеликих містах християнські громади, рукопокладали для них тільки одного єпископа. Це підтверджує свщмч. Климент Римський у Першому посланні до коринфян, зауважуючи, що апостоли, «проповідуючи по різних країнах і містах... первістків з віруючих з духовного випробування поставляли в єпископи та диякони для майбутніх віруючих» [Мужі Апостольські, 2010, с. 56]. Також він підкреслює необхідність єднання місцевої громади з одним єпископом, навіть незважаючи на конфліктність ситуації: «І не малий буде на нас гріх, якщо тих, які без докору і свято приносять дари, будемо позбавляти єпископства. Блаженні пресвітери, які були перед ними і звільнилися від тіла після багатоплідного й довершеного життя: їм нічого боятися, щоб хто міг скинути їх із займаного ними місця» [Мужі Апостольські, 2010, с. 56].

Розглядаючи помісний устрій давньої Церкви, варто наголосити, що в книгах Нового Завіту відображено спілкування тодішніх місцевих Церков, які соборно становили єдину Церкву. Єрусалимська Церква стала матір'ю для інших місцевих Церков, що з'явилися у Палестині та за її межами. Це спілкування відбувалось за сприяння апостолів, які особисто або через послання мали зв'язок із тими чи іншими місцевими Церквами. Перша помісна Церква виникла в Єрусалимі за часів апостолів, після зішестя на них Духа Святого. Книга Діян апостолів

містить відомості про соборність цієї Церкви (Діян. 1:12–14; 2:43–47). Наступною була місцева Церква, що виникла на території Самарії. Самарійське місто, назву якого не вказано в Книзі діянь, ще не набирає цілковитого «забарвлення» помісності в його еклезіологічному визначенні, проте започаткування місцевої Церкви відбулося. Апостоли Іоан і Петро, крім покладання рук, через які зійшли дари Духа Святого, передали цим людям і благовістя, навчивши всього, що їм заповів Христос (Діян. 8:14–15). Таким чином, можна припустити, що там і була започаткована певна структура, подібна до тієї, яка існувала в Єрусалимській Церкві. Ці дві Церкви перебувають в єдності й соборності. Книга Діянь святих апостолів свідчить про стосунки палестинських помісних Церков і спілкування між ними: «Церкви ж по всій Юдеї, Галилеї та Самарії мали спокій, навчаючись та перебуваючи в страху Господньому і втішенням Святого Духа, примножувались» (Діян. 9:31). Вони молилися одне за одного, поминали одне одного, листувались одне з одним, маючи різну культуру, традиції та звичаї, як-от Юдея та Самарія. Останні, як відомо, походили з асирійських колоністів, що асимілювалися в Юдеї ще за часів Вавилону, проте незважаючи на це, вони перебували в євхаристійному єднанні та любові один до одного. Такими були Церкви в містах і селищах скрізь, де проповідували апостоли та їхні учні, що розійшлися на проповідь [Ріцціотті Дж., 1979, с. 364]. У перші десятиліття після П'ятидесятниці різноманітні суперечки, які виникали в тих чи інших спільнотах, вирішувались на апостольських зібраннях. Таке апостольське зібрання пізніше отримує назву Апостольський собор, який у місті Єрусалимі стане першим найвищим керівним органом. Коли апостол Петро повернувся з Кесарії до Єрусалима, до нього з певними доріканнями та звинуваченнями звернулось кілька братів, через те що він благовістив у необрізаних, адже після смерті Стефана ніхто ніде не проповідував, крім юдейського оточення, і то переважно в синагогах. Через великі діла, які вчинив там апостол Петро, визнали й Кесарійську Церкву, яка етнічно складалась переважно з римлян та греків. Пізніше виникають також інші Церкви серед неюдейського оточення: Кіпр, Фінікія, Іконія, Дервія і Лістр та Антіохія, де вперше послідовників Христа почали називати християнами. Із тих пір єпископи почали забезпечувати й розбудовувати помісний устрій Церкви. У посланні апостола Павла до Тита, який був першим єпископом Криту, є такі слова: «Для того я залишив тебе на Криті,

щоб ти довершив недокінчене і поставив у всіх містах пресвітерів, як я тобі наказував» (Тит. 1:5). Тит був найдзвичайно досвідченою особою, саме тому Павло висвітив його на єпископа острова Крит, і йому було доручено висвячення та суд над багатьма пресвітерами [Лопухин, 2016, с. 503]. Тут представлено модель архетипу єпархіяльного управління. Апостол наказує єпископові продовжувати упорядковувати справи в Церквах, допомагаючи їм у зміцненні та досягненні істини та побожності, викриваючи всяке неправдиве вчення.

Новозавітні книги свідчать, що давня Церква переживала, актуалізувала й реалізувала свою єдність через євхаристійне спілкування. Очевидно, ці помісні Церкви мали між собою спілкування через святих апостолів. Подорожуючи по містах малої Азії, Елади та ін. провінцій римської імперії, апостоли звершували Євхаристію, рукопокладали єпископів та кліриків, що знову ж таки не могло відбуватися без святого Причастя. На зворотньому шляху вони відвідували засновані ними громади, навчали поставлених кліриків і спілкувалися в Євхаристії [Мужі апостольські, 2010, с. 17]. Таким чином збулися слова, сказані Ісусом Христом під час розмови із самарянкою: «Надходить час, коли будете поклонятись Отцеві, і не на цій горі, і не в Єрусалимі» (Ін. 4:21–22). На початку переважно всі вчителі та пресвітери походили з Юдеї, а в новонавернених Церквах звершували служіння не лише юдеї. Так постало питання необхідності виконання в Церкві Христовій старозавітного закону.

Спілкування між ранньохристиянськими місцевими Церквами відбувалося і на соборному рівні. Книга Діян розповідає нам про апостольський собор в Єрусалимі і подальші собори, де вирішувались важливі питання тогочасного церковного життя. Але ми не можемо уявити собі таких зібрань чи соборів без богослужіння та Євхаристії. Єрусалимський собор, який поставив, що громади, які колись належали до язичників, можуть не звершувати обрізання, натомість обов'язково утримуватись від ідоложертовного, блуду, удушину й крові та з цим послали до них Павла, Варнаву, Силу й інших поважних людей. До речі, собор стає найвищим керівним органом серед помісних Церков, де кожен член має рівні права брати участь у житті Церкви. Цей приклад показує, що соборність і помісність Церкви поєднані в синергії.

У єдності та євхаристійному спілкуванні помісні Церкви перебували і в II ст., яке було часом великих гонінь на християн. Климент Римський веде спілкування з Коринфською Церквою,

що засвідчує єдність між тодішньою Римською й Коринфською Церквами. Ігнатій Богоносець, якого ув'язнили римські воїни та вели на страту з Антіохії до Риму, під час тривалих зупинок мав можливість спілкуватися і, можливо, мав євхаристійне спілкування з філадельфійськими, смирнськими, тралійськими, ефеськими, магнезійськими й римськими помісними Церквами. Єдність Церкви та євхаристійне спілкування зберігалися і за умов різниці в богослужбовій і календарній практиці. Полікарп, єпископ Смирни, дискутував з Анекетом, предстоятелем Римської Церкви, про святкування Пасхи. Як зазначає Євсевій Кесарійський, «вони перебували у спілкуванні один з одним; Анікет, із поваги, звичайно, дозволив Полікарпу здійснювати в його Церкві Євхаристію, і вони розлучилися в мирі один з одним і в мирі з усією Церквою тих, хто дотримувався і недотримався» [Євсевій Кесарійський, 2013, с. 220.]

У кінці II ст. з приводу практики святкування свята Пасхи ми бачимо дещо іншу ситуацію у відносинах та євхаристійному спілкуванні між помісними Церквами. Римський єпископ Віктор брав активну участь у суперечці про час святкування Великодня. У 196 р. він скликав у Римі собор, на якому було закріплено західний звичай святкування Великодня, тобто в неділю, що йшла за Страсною п'ятницею. Християнські Церкви в Малій Азії не прийняли цих нововведень, за що єпископ Віктор відлучив їх від Церкви. Цей крок спричинив опозицію до нього в західних єпископіях, і внаслідок цього єпископ Віктор був змушений зняти своє відлучення. Папа Віктор хотів розірвати євхаристійне спілкування, проте предстоятелі інших помісних Церков, незалежних одна від одної, виступили проти цього. [Пероним Стридонський, 2015, с. 281]. «Однак не всім єпископам припало це до душі; Віктора вмовляли подумати про мир, єднання з ближніми, про кохання. Відомі послання з різкими нападами на Віктора» [Євсевій Кесарійський, 2013, с. 238]. Серед цих предстоятелів був свщмч. Іринеї Ліонський. Він намагався примирити ворогуючих та незгодних. Коли папа Віктор I своєю нерозумною наполегливістю хотів розірвати спілкування між Римською та малоазійськими Церквами, Іринеї у листах до папи намагався стримати його від цього згубного кроку [Дмитрій Ростовський, 2018, с. 385]

У листі до папи Віктора свщмч. Іринеї Ліонський зазначає, що, незважаючи на різницю в практиці дотримання посту перед Великоднем, ніхто з давніх предстоятелів не розривав спілкування з Римською Церквою. Тому, на думку Іринеї, папа

Віктор не повинен розривати євхаристійного спілкування з малоазійськими Церквами через різницю: «Ніколи за цей звичай нікого не відкидали, єпископи твої попередники, що його не дотримувалися, послали Євхаристію членам Церков, які його дотримувалися» [Євсевій Кесарійський, 2013, с. 237]. Це питання свящмч. Іриной обговорював з іншими предстоятелями, намагаючись зберегти мир і єдність в Церкві.

У середині III ст. між предстоятелем Римської Церкви Стефаном та предстоятелем Карфагенської Церкви Кипріаном виникла суперечка щодо практики прийняття в лоно Церкви віровідступників. Як свідчить Євсевій, «Стефан, який уважав, що не слід вводити нічого нового, що порушує звичай, який здавна укріпився, прийшов в обурення» [Євсевій Кесарійський, с. 318]. Святитель Кипріан Карфагенський, аби зберегти євхаристійну єдність і мир із Римською Церквою, відправляв делегацію єпископів до папи Стефана, намагаючись вирішити порушені питання міжцерковних відносин шляхом діалогу. Метою карфагенської депутації було досягнення компромісу, примирення, вирішення питання через спілкування з Римською Церквою. Папа Стефан не прийняв послів Кипріана, але церковний мир і спілкування між Карфагенською й Римською Церквами було досягнуто при наступному папі Ксисти [Колот, 2020, с. 149].

Загалом давня Церква Христова, яка виникла й діяла в Римській імперії, відрізнялася від інших релігійних громад тим, що була представлена в певному місці й часі, тобто кафоличністю, але водночас кафоличні помісні Церкви були об'єднані євхаристійним спілкуванням. Якщо розглядати релігійно-політеїстичну складову Римської імперії, можна побачити, що зібрання людей того чи іншого пантеону суттєво відрізнялися від зібрань християн. У римлян були авгури (лат. *augures*), які тлумачили через явища природи волю богів, подібними були й весталки (лат. *Vestālēs*), прихильниці богині Вести, що їх брали на шлюбні церемонії. Деякі з цих жреців були й особистими радниками імператорів; такі жреці були незалежними один від одного. Наприклад, найбільший священник (лат. *pontifex maximus*) не міг повністю вплинути на священну раду (лат. *collegium pontificum*). Проте американський історик А. Екшпайн зауважує, що Церква Христова в Римській імперії в міру зростання та збільшення віруючих поступово запозичувала адміністративний устрій імперії [Eckstein, 2008, с. 324]. Упорядковуючи свій адміністративний устрій та структуру, Церква Христова використала досвід Римської держа-

ви. Вона розробила управлінські механізми для регулювання спільнот на різних територіях: тобто в кожному місті має бути свій єпископ. Також і пам'ятка I ст. «Апостольські постанови» повідомляє, що в кожній області був свій єпископ [Апостольські постанови, 2011, с. 53]

Проблему євхаристійної єдності та помісного устрою давньої Церкви потрібно розглядати в контексті тогочасних ересей, із якими боролися не тільки церковні діячі, але й апостоли. Саме неправильне розуміння Христового вчення руйнує церковну єдність, тому християнські спільноти, які зберегли настанови апостолів, зберігали і єдність, бо й самі апостоли доповнювали церковний устрій повчаннями та поясненнями Святого Письма щодо конкретних громад. Саме так формувалася земна Церква. Апостол Павло писав до Коринфської Церкви: «Благаю вас, браття, ім'ям Господа нашого Ісуса Христа, щоб усі ви говорили одне і не було між вами розділення, а щоб ви з'єднані були в одному розумінні та в одній думці. Бо від домашніх Хлоїних стало мені відомо про вас, браття мої, що між вами є суперечки. Я кажу про те, що у вас говорять: я – Павлів; я – Аполлосів; я – Кифин; а я – Христів. Хіба ж розділився Христос? Хіба Павло розп'явся за вас? Чи в ім'я Павлове ви хрестилися? Дякую Богові, що я нікого з вас не хрестив, крім Криспа та Гая, щоб не сказав хто, що я хрестив у моє ім'я» (1 Кор. 1:10–15). Цей уривок ясно показує, що будь-які помісні Церкви можуть бути уражені хибним віровченням, якщо не досить добре розуміють Благовістя Христа. У Святому Писанні Нового Завіту схожих уривків чимало. Через суттєву різницю богословських і догматичних поглядів євхаристійне спілкування в давній Церкві з єритиками було не можливим.

Сьогодні досить багато християн по-своєму інтерпретують помісний устрій давньої Церкви, не розуміючи, що тоді не все так добре було, як видається на перший погляд. Одні звершують агапи, інші – літургійні богослужіння вночі, згідно з давньою практикою, ще інші змінюють устрій, називаючи себе апостолами. Усі вони подібні до коринфських християн. Католики вважають своїм засновником апостола Петра, протестанти – Лютера й Кальвіна, мормони вважають своїм засновником Джона Сміта, інші вважають себе заснваними через П'ятдесятницю (англ. Pentecostalism), Хрещення (від грец. Βάπτισμα), Пришестя (від лат. adventus) тощо.

Актуальною проблемою сучасного церковного життя є підміна євхаристійної єдності адміністративним підпорядкуван-

ням. Сучасний богослов архим. К. Говорун у праці «Риштування Церкви», висвітлюючи ідеї відновлення традицій давньої апостольської Церкви, вбачає небезпечні тенденції, спричинені предстоятелями помісних Церков, і з цього приводу зауважує: «Єдність церкви віднині забезпечували не стільки соборність, скільки адміністративний контроль і територія» [Говорун, 2019, с. 97]. Ця проблема сьогодні особливо турбує Православну Церкву, тому що виникають нові незалежні помісні Церкви, які виступають за євхаристійну єдність, а не єдність із примусу і адміністративного підпорядкування.

Розкривши поняття євхаристійної єдності на основі новозавітних текстів та ранньохристиянського передання, а також думок провідних дослідників, слід підкреслити, що ця єдність, з одного боку, складається з індивідуального розуміння кожного християнина спасіння й вічного життя через єднання з Господом нашим Ісусом Христом. З іншого боку, це усвідомлення християнина, що він є частиною Еклезії, частиною Церкви. І, дійсно, ми бачимо відображення цього в тому, що апостоли та їхні наступники в різних куточках світу мали єдність через таїнство Євхаристії, яке встановив на таємній вечері Спаситель світу Христос. Саме звідси випливає, що Євхаристійне спілкування об'єднує всю Церкву, її кафоличний прояв звершується найповніше у виконанні заповідей Ісуса Христа, настанов святих апостолів. Цього дотримувались, цього навчали і це зуміли передати предстоятелі давніх помісних Церков. Сенс сопричасття одного Тіла й однієї Крові полягає в єдності та братерській любові, незалежно від віку чи статі, а також у повазі, шануванні місцевих звичаїв і традицій кожної з помісних Церков.

Проаналізувавши вплив різноманітних зовнішніх світських факторів, починаючи з адміністративного устрою Римської імперії та закінчуючи внутрішніми протистояннями, спричиненими появою ересей, можна з упевненістю сказати, що Церква все-таки вистояла. Так, були несуттєві запозичення форм управлінського контролю, адже давня Церква росла. Різноголосся, спричинені звичаями певної місцевої культури, внутрішні суперечки через святкування великих християнських свят чи єретичні помилки повинні бути належно осмислені сучасними християнами. Розглянувши дану тематику, робимо висновок, що Христова Церква зазнала зовнішніх змін. Сьогодні чимало помісних Церков забули давню практику євхаристійного спілкування, полишили євхаристійну єдність. Тому основним доповідом для розбудови міцних євхаристійних стосунків на

подальшу перспективу є не тільки розуміння практики євхаристійної єдності, але й воля та бажання кожного християнина цьому сприяти.

1. Біблія: Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту. Київ: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 1407 с.

2. Альмов В. А. Лекции по Исторической Литургике. religion.wikireading. URL: <https://religion.wikireading.ru/110104> (дата звернення: 23.09.2022).

3. Апостольські постанови / Київська православна богословська академія УПЦ Київського Патріархату; пер. укр. мовою єп. Єпіфанія (Думенка). Київ: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2011. 282, [2] с.

4. Афанасьев Н. Н. Трапеза Господня. Київ: QUO VADIS, 2011. 140 с.

5. Говорун К., архим. Риштовання Церкви: вбік постструктуральної еклезиології / Пер. з англ. О. Панича. Київ: Дух і Літера, 2019. 312 с.

6. Димитрий Ростовский. Жития Святых том 8 август. Москва: Новое Небо, 2018. 432 с.

7. Зізіулас Й., митр. Буття як спілкування. Київ: Дух і Літера, 2005. 270 с.

8. Евсевий Кесарийский. Церковная история. Ввод. ст., коммент. И.В. Кривушина. Санкт-Петербург.: Изд-во Олега Абышко, 2013. 544 с.

9. Ієронім Стридонський, блаж. Творіння / [пер. укр. за вид. Київ. Духов. Акад. 1880–1903 рр. протоієр. М. Марусяка; під ред. Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета; [пер. Київської православної богословської академії]. Київ: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2015. 436 с.

10. Кирил Єрусалимський, свят. Творіння / під ред. Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета; [пер. Київської православної богословської академії]. Київ: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2012. 326 с.

11. Колот С., прот. Незалежість Карфагенської церкви в епістолярній спадщині священномученика Кипріяна Карфагенського. Труди Київської Духовної Академії: науковий збірник Київської православної богословської академії. Київ, 2020. № 20 (192). 311 с.

12. Лопухин А.П. Библиейская история. Толковая Библия: Ветхий Завет и Новый Завет. Москва: ЭКСМО, 2016. 640 с.

13. Макрат А. Историчне богослов'я: Вступ до історії християнської думки. Блеквелл, 1998. URL: https://wikiukuk.top/wiki/Protestant_ecclesiology.

14. Мужі апостольські: збірка писань мужів апостольських у перекладі українською мовою викладачів та аспірантів Київської православної богословської академії / під ред. Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета; [автор вступу та передмов до книг прот. Олександр Трофимлюк]. Київ: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2010. 304 с.

15. Ріцціоті Д. Життя Ісуса Христа. Рим: Видання Українського Католицького Університету ім. Св. Климента Папи Праці Греко-Католицької Богословської Академії, 1979. 710 с.

16. Фокс Д. Книга мучеников. Київ: Книгоноша, 2021. 352 с.

17. Eckstein A. Rome enters the Greek East: from anarchy to hierarchy in the Hellenistic Mediterranean. Palmyra VA: Blackwell Publishing, 2008. 402 p.

1. Bibliia: Knyhy Sviashchennoho Pysannia Staroho ta Novoho Zavitu. Kyiv: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2004. 1407 s.

2. Almov V. A. Lektsyy po Ystorycheskoi Lyturhyke. religion.wikireading. URL: <https://religion.wikireading.ru/110104> (data zvernennia: 23.09.2022).

3. Apostolski postanovy / Kyivska pravoslavna bohoslovska akademiia UPTs Kyivskoho Patriarkhatu; per. ukr. movoiu yep. Epifaniia (Dumenka). Kyiv: Vydavnychi viddil UPTs Kyivskoho Patriarkhatu, 2011. 282, [2] c.
4. Afanasev N. N. Trapeza Hospodnia. Kyiv: QUO VADIS, 2011. 140 s.
5. Hovorun K., arkhym. Ryshtovannia Tserkvy: vbik poststrukturalnoi ekleziolohii / Per. z anhl. O. Panycha. Kyiv: Dukh i Litera, 2019. 312 s.
6. Dymytryi Rostovskiy. Zhytyia Sviatykh tom 8 avhust. Moskva: Novoe Nebo, 2018. 432 s.
7. Ziziulas Y., mytr. Buttia yak spilkuвання. Kyiv: Dukh i Litera, 2005. 270 s.
8. Evseyvi Kesaryiskyi. Tserkovnaia ystoria. Vvod. st., komment. Y.V. Kryvushyna. Sankt-Peterburh.: Yzd-vo Oleha Abyrshko, 2013. 544 s.
9. Iieronim Strydonskyi, blazh. Tvorinnia / [per. ukr. za vyd. Kyiv. Dukhov. Akad. 1880–1903 rr. protoiier. M. Marusiaka; pid red. Sviatiishoho Patriarkha Kyivskoho i vsiiei Rusy-Ukrainy Filareta; [per. Kyivskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii]. Kyiv: Vydavnychi viddil UPTs Kyivskoho Patriarkhatu, 2015. 436 s.,
10. Kyryl Yerusalmyskyi, sviat. Tvorinnia / pid red. Sviatiishoho Patriarkha Kyivskoho i vsiiei Rusy-Ukrainy Filareta; [per. Kyivskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii]. Kyiv: Vydavnychi viddil UPTs Kyivskoho Patriarkhatu, 2012. 326 s.
11. Kolot S., prot. Nezalezhist Karfahenskoï tserkvy v epistoliarnii spadshchyni sviashchennomuchenyka Kypriana Karfahenskoho. Trudy Kyivskoi Dухovnoi Akademii: naukovyi zbirnyk Kyivskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii. Kyiv, 2020. № 20 (192), 311 s.
12. Lopukhyn A.P. Bybleiskaia ystoria. Tolkovaia Byblyia: Vetkhyi Zavet y Novyi Zavet. Moskva: EKSMO, 2016. 640 s.
13. Makhrat A. Istorychne bohoslovnia: Vstup do istorii khrystyianskoï dumky. Blekvell, 1998. URL: https://wikiukuk.top/wiki/Protestant_ecclesiology.
14. Muzhi apostolski: zbirka pysan muzhiv apostolskykh u pereklyadi ukrainskoïu movoiu vykladachiv ta aspirantiv Kyivskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii / pid red. Sviatiishoho Patriarkha Kyivskoho i vsiiei Rusy-Ukrainy Filareta; [avtor vstupu ta peredmov do knyh prot. Oleksandr Trofymliuk]. Kyiv: Vydavnychi viddil UPTs Kyivskoho Patriarkhatu, 2010. 304 c.
15. Ritstsioti D. Zhyttia Isusa Khrysta. Rym: Vydannia Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu im. Sv. Klymenta Papy Pratsi Hreko-Katolytskoi Bohoslovskoi Akademii, 1979. 710 s.
16. Foks D. Knyha muchenykov. Kyiv: Knyhonosha, 2021. 352 s.
17. Eckstein A. Rome enters the Greek East: from anarchy to hierarchy in the Hellenistic Mediterranean. Palmyra VA: Blackwell Publishing, 2008. 402 r.